

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th April, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

РАҚОБАТЛИ НАВ СИНАШ КЎЧАТЗОРИДА ЎРГАНИЛГАН АРПАНИНГ ҲОСИЛДОРЛИК КЎРСАТКИЧИНИ ДОН СИФАТ КЎРСАТКИЧИГА ТАЪСИРИ

Қуйлиев Нурислон Даврон Ўғли

Муdiri: Қ.Х.Ф.Ф.Д., Жанубий Дехқончилик Илмий Тадқиқот
Институти Техник Ва Озуқа Экинлар Селекцияси Лабораторияси

Аннотация:

Ушбу мақолада арпанинг рақобатли нав синаш кўчатзоорида ўрганилган 11 та нав ва тизмаларини ҳосилдорлик кўрсаткичларини дон сифат кўрсаткичларига таъсири ҳақида иаълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: Арпа, рақобат, нав, тизма, дон сифат, ҳосилдорлик, селекция, танлаш.

Аннотация:

В статье представлены сведения о влиянии показателей урожайности на показатели качества зерна 11 сортов и линий ячменя, изученных в конкурсном питомнике сортоиспытаний.

Ключевые слова: Ячмень, конкуренция, сорт, гряда, качество зерна, продуктивность, селекция, выбор.

Abstract:

The article presents information on the influence of yield indicators on grain quality indicators of 11 varieties and lines of barley studied in a competitive variety testing nursery.

Keywords: Barley, competition, variety, ridge, grain quality, productivity, selection, choice.

Кириш

Бугунги кунда дунёда 100 дан ортиқ мамлакатларда 200 млн гектардан зиёд майдонларда кузги бошоқли дон экинлари экилиб келинмоқда.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th April, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

Республикамизда экилиб келинаётган кузги бошоқли дон экинлари ташқи муҳит стрессларига ва доннинг сифат кўрсаткичлари давлат андозаларига тўлиқ жавоб бермаслиги, ҳозирги куннинг долзарб муаммоларидан бири бўлиб келмоқда.

Мамлакатимизнинг суғориладиган майдонлар шароитларига мос бўлган қурғоқчилик, иссиқлик, касаллик, зараркунандаларга ва ётиб қолишга чидамли бўлган навларни яратиш бугунги кунда селекционер олимлар олдида турган долзарб муаммолардан бири ҳисобланади [1].

Республикамизда етиштириладиган, арпа ҳосилнинг атиги 5% пиво ишлаб чиқариш саноатида, 8% ёрма ҳамда озиқ-овқат саноатида ва қолган 87% эса чорва моллари учун озуқа сифатида фойдаланилади. Лекин, етиштириладиган арпа ҳосилининг сифат кўрсаткичлари пастлиги натижасида ҳосилнинг асосий қисми чорва моллари учун сарф қилинаётганлиги кузатилмоқда ҳамда иқлимнинг кескин глобал ўзгариши ҳозирги кунда хаво ҳароратини ҳамда арпа донининг тўлишиш даврида 35-38⁰С га исиши натижасида доннинг сифат даражасини давлат андозаларига мос эмаслиги сабаб бўлмоқда ва ҳозирги кунда арпанинг ташқи стресс омилларига (иссиқлик, қурғоқчилик, ётиб қолишга) чидамли бўлган янги бошланғич ашё ва навлар яратиш асосий вазифалардан биридир.

Материал ва методлар

Жанубий деҳқончилик илмий тадқиқот институти марказий тажриба хўжалигида Бошоқли дон экинлари генетикаси, селекцияси лабораторияси томонидан 2022-2023 йиллар давомида рақобат нав синовида арпанинг маҳаллий нав билан биргаликда селекция ишларининг аввалги босқичларида танлаб олинган янги 10 та тизмалари ўрганилди. Фенологик кузатувлар, дала ва лаборатория шароитида турли кўрсаткичлар бўйича баҳолаш Қишлоқ хўжалик экинлари навларини синаш Давлат комиссияси (1985, 1989) ва Бутуниттифоқ ўсимликшунослик институти (ВИР, 1985) да ишлаб чиқилган услубий қўлланмалар асосида олиб борилди.

Натижалар ва уларнинг таҳлили

Юқоридаги муаммоларни ҳисобга олган ҳолда Жанубий деҳқончилик илмий-тадқиқот институтининг тажриба майдонида иссиқлик ва қурғоқчиликка

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th April, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

бардошли бўлган нав ва тизмаларни ажратиб олиш учун арпанинг 11 та нав ва тизмалари 3 қайтариқда, Қарши агроучасткасида экилиб, ўрганилди. Етиштирилаётган доннинг сифати эса кўп ҳолларда ем-хашак учун тўғри келаётганлиги, пивобоплик ва озиқ-овқат (переловка, арпа ёрмаси ва бошқалар) маҳсулотлари ишлаб чиқариш саноатининг талабларига тўлиқ жавоб бермаяпти [2].

Рақобатли нав синаш кўчатзорида экилиб ўрганилаётган арпанинг 1 та андоза ва 10 та тизмалар экилди. Андоза нав сифатида ҳозирги кунда республикамизда катта майдонларда экилиб келинаётган арпанинг “Султон” нави танлаб олинди. Экиб ўрганилаётган арпанинг нав ва тизмалари 2022 йил 20 октябрда махсус селекцион сеялка ёрдамида экилиб, суғорилди. Битта бошоқдаги донлар сони бўйича ҳам таҳлил қилиганда қайтариқлар бўйича ўртача 27 тадан 75 тагача бўлган бўлса, бунда андоза Султон навининг битта бошоқдаги дон сони 75 та бўлиб қолган тизмаларни бошоқдаги донлар сони андоза навидан кам бўлганлиги аниқланди. Ташқи муҳит стрессларига бардошли ва йиллар мобайнида муқобил ҳосил берадиган янги навлар яратишга қаратилган бўлиб, экиб ўрганилаётган арпа нав ва тизмаларнинг ҳосилдорлик кўрсаткичига қарайдиган бўлсак, қайтариқлар бўйича ўртача 3,7 тоннадан 6,9 тоннагача бўлди, андоза Султон навининг дон ҳосилдорлиги 5,6 тонна бўлган бўлса, андоза навидан дон ҳосилдорлиги бўйича 4 та тизмада юқори бўлди.

Эртапишарлик, юқори ҳосилдорлик, дон сифати юқори бўлиши, ташқи муҳитнинг стресс омиларига бардошли арпа навларини яратиш учун аввало ота-она жуфтларини тўғри танлаш ва чатиштириш уларни тўғри амалга ошириш лозим бўлади [3].

Тадқиқотларимизда 1000 донна дон вазни, лаборатория таҳлилларига кўра қайтариқлар бўйича ўртача 42,3 граммдан 50 граммгача бўлганлиги аниқланди, андоза навининг 1000 донна дон вазни 42,3 грамм бўлган бўлса, андоза навининг 1000 донна дон вазнида юқори бўлган тизмалар сони 7 тани ташкил қилди. Дон натураси кўрсаткичи бўйича ҳам ўрганилганда нав ва тизмаларнинг дон натураси қайтариқлар бўйича ўртача 675,1-711,5 г/л бўлганлиги лаборатория таҳлиллари натижасида аниқланди.

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th April, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

1-жадвал Арпанинг нав ва тизмаларни ҳосилдорлик ҳамда дон сифат кўрсаткичлари (Қарши-2022-2023 йй.).

Plot	Name	Дон ҳосилдорлиги, т/г	1000 дона дон вазн, г	Дон натураси, г/л	Оқсил миқдори, %	Дон намлиги, %
1	Sultan (Check)	5,6	42,3	703,7	12,1	10,2
2	KR19_IBON-W-7	5,7	44,6	694,0	12,9	10,4
3	KR19_IBON-W-34	6,2	49,9	692,0	13,9	9,7
4	KR19_IBYT-W-1	4,9	42,3	695,9	15,1	9,9
5	KR19_IBYT-W-2	6,9	47,6	707,4	14,4	10,3
6	KR19_6thGSBYT-7	3,7	42,3	675,1	12,1	10,5
7	KR19_IBON-W-5	4,8	45,6	680,4	13,9	11,3
8	KR19_IBYT-W-10	6,0	48,3	711,5	14,6	10,0
9	KR19_6thGSBYT-11	5,6	42,3	694,8	14,1	10,4
10	KR19_6thGSBYT-5	4,8	42,3	687,2	13,8	10,5
11	KR19_IBON-W-4	5,1	46,4	700,6	12,1	9,8
Энг юқори кўрсаткич		6,9	50,0	711,5	15,1	11,3
Ўртача кўрсаткич		5,3	46,5	694,8	13,9	10,3
Энг паст кўрсаткич		3,7	42,3	675,1	12,1	9,7
НСР₀₅		0,2	1,3		0,7	
НСР₀₅ %		3,4	2,8		4,9	
S		0,1	0,8		0,4	
Cv %		2,1	1,7		3,0	

Дон натураси бўйича андоза навининг натураси 703,7 г/л бўлган бўлса, андоза навидан дон натураси бўйича юқори бўлган KR19_IBYT-W-2 тизмасининг дон натураси 707,4 г/л ва KR19_IBYT-W-10 тизмасиники 711,5 г/л бўлган бўлса, андоза навидан дон натураси кўрсаткичи бўйича юқори бўлганлиги аниқланди.

Арпа юқори ҳосилли экин. Ҳосилдорлик бошоқни маҳсулдорлиги ва пояларининг қалинлиги билан таъминланади. Охирги поянинг шакланишида маҳсулдор тупланиш катта рол ўйнайди, бу хусусияти билан арпа буғдойдан фарқ қилади [4]. Дондаги оқсил миқдори лабораторияда ўрганилганда, нав ва тизмаларда қайтариқлар бўйича ўртача 12,1 % дан 15,1 % гача эканлиги аниқланди, андоза навининг донидаги оқсил миқдори 12,1 % бўлган андоза навининг донидаги оқсил миқдорида юқори бўлган тизмалар 7 тани ташкил қилди.

Хулоса қилиб айтганда ҳар томонлама экиб ўрганилган арпанинг 11 та нав ва тизмалари ўртасида андоза навидан ҳосилдорлик, 1000 дона дон вазни ва

Proceedings of International Educators Conference

Hosted online from Rome, Italy.

Date: 25th April, 2024

ISSN: 2835-396X

Website: econferenceseries.com

дондаги оқсил миқдори каби кўрсаткичлари бўйича юқори бўлган 3 та тизма танлаб олинди ҳамда селекциянинг кейинги босқичларига ўтказилди.

Фойдаланилган адабиётлар шарҳи

1. Ахмедов.А., Соатов.С. пивобоп арпа навларига бўлган талаб. // Агро илм журнали. 2018 й 2 сони Б 11.
2. Ирназаров.К. Арпа донинг озиқ-овқатлик қиймати. // Ўзбекистон қишлоқ ва сув хўжалиги журнали. 2019 й 7 сони Б-40.
3. Сармонов.Ш., Абдуазимов.А. Арпанинг эртапишар навларини яратиш // Агро илим, Тошкент. 2017. № 2 Б 33-34.
4. Сарманов.Ш., Ёдгоров.Н. Арпанинг юқори фираксияли уруғларини етиштиришда озиқлантиришни ахамияти. // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали. 2017 й 12 сони Б 28-27.

E- Conference Series

Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

E- CONFERENCE
SERIES